

Středověká filosofie

L. Karfíková – P. Dvořák

ZS 02 – LS 03

**skeletový pořad pro posluchače filosofie
(může být zapsán i jako výběrový pořad
pro posluchače filosofie nebo religionistiky)**

Kurs se dělí na dvě části:

1. **Patristická a středověká filosofie** (L. Karfíková), 2 hod. týdně. Pořad je věnován hlavním postavám křesťanské filosofické tradice s přihlédnutím k teologickému kontextu jejich díla (Řehoř z Nyssy, Marius Victorinus, Augustin, Dionysius Areopagita, Boethius, Eriugena, Anselm z Canterbury, škola v Chartres, příp. další). Stručně budou představeni též hlavní zástupci arabské a židovské filosofie Avicenna, Averroes a Maimonides (připraví D. Rukriglová). Kurs přináší úvod do myšlení těchto autorů a četbu ukázek z hlavních děl. Kurs se koná v **úterý 17,30 –19,05**, místnost č. 225, **začátek 8.10. 2002**

2. **Středověká filosofie – aristotelská tradice** (P. Dvořák), 2 týdně (1 hod. přednáška, 1 hod. seminář po dobu dvou semestrů). Pořad je věnován filosofickému dílu Tomáše Akvinského, Dunse Scota, Viléma Ockhama a autorům druhé scholastiky s hlavním zaměřením na jejich přínos v oblasti filosofie a logiky. Kurs přináší úvod do myšlení těchto autorů a četbu ukázek z hlavních děl.

Posluchač/ka, který/á chce absolvovat skeletový pořad, si musí zapsat obě části, v obou získat zápočet za seminární práci a podrobit se na konci kursu souhrnné zkoušce.

Posluchač/ka, který/á chce získat zápočet z jedné části (příp. obou částí) pořadu jako výběrového kursu, musí splnit požadavky k zápočtu v dané části (seminární práce).

Středověká filosofie

část I

L. Karfíková

Předběžné tematické okruhy ke zkoušce

1. Počátky křesťanského myšlení, zejm. pojetí božského Logu (Justin, Klement Alexandrijský, Origenes).
2. Filosofie Kappadočanů (zejm. rozlišení *úsia-energeiai*, způsoby vypovídání o Bohu, teologie dějin, epektasis).
3. Marius Victorinus (trojina bytí–život–myšlení a její význam pro ontologii, trojiční nauku a pojetí duše).
4. Augustin: lidská mysl a nauka o poznání.
5. Augustin: antropologie a nauka o lidském jednání.
6. Augustin: čas, dějinnost, kosmologie.
7. Boethius (charakteristika díla, bytí a jsoucno, kategorie, sémantika, B. odkaz).
8. Dionysius Areopagita (*moné-prohodos-epistroté*, hierarchické universum, způsoby vypovídání o Bohu).
9. Řecká křesťanská filosofie po Dionysiovi (zejm. Jan Filoponos, Maxim Vyznavač, filosofie ikon, Jan z Damašku).
10. Jan Eriugena (čtyřčetné dělení *natura*).
11. Anselm z Canterbury (*fides quaerens intellectum*, sémantika, důkaz Boží existence, pravda, svoboda rozhodování).
12. Škola v Chartres (Fulbert, Bernard, Thierry, Vilém z Conches, Jan ze Salisbury).
13. Škola Sv. Viktora (Hugo, Richard, Achard).
14. Petr Abelard a renesance logiky (problematika universálií, A. řešení, Gilbert z Poitiers, Adam z Balshamu).
15. Avicenna Latinus, Bonaventura, františkánská škola 13. století.

Literatura:

Armstrong, A. H. (vyd.), *Filosofie pozdní antiky*, Oikúmené, Praha 2002.

Libera, A. de, *Středověká filosofie*, Oikúmené, Praha 2001.

Pieper, J., *Scholastika. Osobnosti a náměty středověké filosofie*, Vyšehrad, Praha 1993.

Anselm z Canterbury, *Fides quaerens intellectum*, Kalich, Praha 1990.

Augustin, *O Boží obci I-II*, Vyšehrad, Praha 1950 (zejm. kniha VIII-X).

Augustin, *O svobodném rozhodování*, in: *Aurelius Augustinus. Říman – člověk – světec*. S úvodní studií R. Hoška, Vyšehrad, Praha 2000.

Augustin, *O pořádku, O učiteli*, in: K. Svoboda, *Estetika sv. Augustina a její zdroje*, Karolinum, Praha 2000.

Augustin, *Vyznání*, Kalich, Praha 1990.

Boethius, *Filosofie utěšitelkou*, in: A. Vidmanová (vyd.), *Boethius – poslední Říman*, Vyšehrad, Praha 1981; *Filosofie utěšitelka*, Praha 1942 (znovu Olomouc 1995).

Hugo ze Sv. Viktora, *De tribus diebus / O třech dnech*, Oikúmené, Praha 1997.

Richard ze Sv. Viktora, *Liber de Verbo incarnato / Kniha o vtěleném Slově*, Oikúmené, Praha 2000.

Thierry ze Chartres, *Tractatus de sex dierum operibus / O stvoření světa*, Oikúmené, Praha 2000.

Středověká filosofie

část I

Lenka Karfíková

úterý 17,30 –19,05, místnost č. 225
začátek 8.10. 2002

Program ZS-LS 2002/03

1. Řehoř z Nyssy
Proti Eunomiovi II (teorie řeči a významu)
2. Marius Victorinus
Proti Ariovi IB (trojina bytí-život-myšlení)
3. Augustin
Vyznání IX (co je čas)
4. Boethius
O Trojici (znamená Trojice mnohost?, užití aristotelských kategorií ve vypovídání o Bohu)
O hebdomadách (zejm. *esse* a *id quod est*)
5. Dionysius Areopagita
Božská jména
6. Jan Eriugena
O rozdělení přirozности (Boží transcendence a imanence)
7. Anselm z Canterbury
Proslogion 2-4, polemika s Gaunilonem
8. Thierry ze Chartres
O stvoření světa
9. Avicenna, Averroes, Maimonides
(připraví D. Rukriglová)

Středověká filosofie

část I

Lenka Karfíková
ZS-LS 2002/03

Literatura k referátům

1. Řehoř z Nyssy

Gregorii Nysseni opera, I-, ed.W. Jaeger e.a., Leiden 1960-.

Balhtasar, H. Urs von, *Présence et pensée. Essai sur la philosophie religieuse de Grégoire de Nysse*, Paris 1942.

Daniélou, J., *L'être et le temps chez Grégoire de Nysse*, Leiden 1970.

Dörrie, H. - Altenburg, M. - Schramm, U. (vyd.), *Gregor von Nyssa und die Philosophie* (Zweites internationales Kolloquium über Gregor von Nyssa), Leiden 1976.

Karfíková, L., *Řehoř z Nyssy. Boží a lidská nekonečnost*, Praha 1999 (další literatura).

Mateo-Seco, F. – Bastero, J. L. (vyd.), *El Contra Eunomium I en la produccion literaria de Gregorio de Nisa* (VI Coloquio Internacional sobre Gregorio de Nisa), Pamplona 1988.

Pottier, B., *Dieu et le Christ selon Grégoire de Nysse. Étude systématique du „Contre Eunome“ avec traduction inédite des extraits d'Eunome*, Namur 1994.

2. Marius Victorinus

Marius Victorinus, *Adversus Arium*, vyd. P. Henry, SC 68, Paris 1960.

Benz, E., *Marius Victorinus und die Entwicklung der abendländischen Willensmetaphysik*, Stuttgart 1932.

Hadot, P., úvod ke knize *Christlicher Platonismus. Die theologischen Schriften des Marius Victorinus*, übersetzt von P. Hadot - U. Brenke, Zürich - Stuttgart 1967, str. 5-71.

Hadot, P., *Etre, vie, pensée chez Plotin et avant Plotin*, in: *Les sources de Plotin* (Entretiens sur l'Antiquité classique, V), Gen,ve 1960, str. 105-141.

Hadot, P., *Marius Victorinus. Recherches sur sa vie et ses oeuvres*, Paris 1971.

Hadot, P., *Marius Victorinus. Traités théologiques sur la Trinité, II: Commentaire*, SC 69, Paris 1960.

Hadot, P., *Porphyre et Victorinus*, I-II, Paris 1968.

Hadot, P., „*Porphyre et Victorinus*“. *Questions et hypothèses*, in: *Res Orientales*, 9, 1996, str. 115-125.

Hadot, P., *La structure de l'âme, image de la Trinité chez Victorinus et chez Augustin*, in: *Studia patristica*, 6, 1962, str. 409-442.

Henry, P., *The „Adversus Arium“ of Marius Victorinus, the First Systematic Exposition of the Doctrine of the Trinity*, in: *Journal of Theological Studies*, NS, 1, 1950, str. 41-55.

Majercik, R., *The Existence - Life - Intellect Triad in Gnosticism and Neoplatonism*, in: *Classical Quarterly*, 42, 1992, str. 475-488.

Němec, V., *Duch svatý v trojičním konceptu Maria Victorina*, in: L. Karfíková - Š. Špinko (vyd.), *Pán a Dárce života. Setkání s Duchem svatým v Novém zákoně a křesťanské tradici*, Brno 1999, str. 26-55.

Ziegenaus, A., *Die trinitarische Ausprägung der göttlichen Seinsfülle nach Marius Victorinus*, Bamberg 1972.

Augustin

Augustin, *Confessionum libri XIII*, vyd. L. Verheijen, *Corpus Christianorum, Series Latina*, 27, Turnhout 1981.

Augustin, *De civitate Dei libri XXII*, vyd. B. Dombart – A. Kalb, *Corpus Christianorum, Series Latina*, 47-48, Turnhout 1955.

Augustin, *De trinitate libri XV*, vyd. W. J. Mountain – F. Glorie, *Corpus Christianorum, Series Latina*, 50-50A, Turnhout 1968.

Berlinger, R., *Zeit und Zeitlichkeit bei Aurelius Augustinus*, in: *Zeitschrift für philosophische Forschung*, 7, 1953, str. 493-510.

Brachtendorf, J., *Gott und sein Bild*, Paderborn 2000.

Brachtendorf, J., *Die Struktur des menschlichen Geistes nach Augustinus*, Hamburg 2000.

Brunner, P., *Zur Auseinandersetzung zwischen antiken und christlichen Zeit- und Geschichtsverständnis bei Augustin*, in: *Zeitschrift für Theologie und Kirche*, N. F., 14, 1933.

Callahan., *Basil of Caesarea, a New Source for St. Augustine's Theory of Time*, in: *Harvard Studies in Classical Philology*, 63, 1958, str. 437-454.

Corradini, R., *Zeit und Text. Studien zum tempus-Begriff des Augustinus*, Wien - München 1997.

Duchrow, U., *Der sogenannte psychologische Zeitbegriff Augustins im Verhältnis zur physikalischen und geschichtlichen Zeit*, in: *Zeitschrift für Theologie und Kirche*, 63, 1966, str. 267-288.

Flasch, K., *Augustin. Einführung in sein Denken*, Stuttgart 1980.

Flasch, K., *Was ist Zeit? Augustinus von Hippo. Das XI. Buch der Confessiones (Text – Übersetzung – Kommentar)*, Frankfurt a.M. 1993.

Gilson, E., *Introduction à l'étude de saint Augustin*, Paris 1929.

Guitton, J., *Le temps et l'éternité chez Plotin et saint Augustin*, Paris 1971.

Herrmann, F.-W. von, *Augustinus und die phänomenologische Frage nach der Zeit*, Frankfurt a. M. 1992.

Hölscher, L., *The Reality of Mind*, London - New York 1986.

Müller, Ch., *Geschichtsbewusstsein bei Augustinus. Ontologische, anthropologische und universalgeschichtlich/heilsgeschichtliche Elemente einer augustinischen „Geschichtstheorie“*, Würzburg 1993.

O'Daly, G., *Augustine's Philosophy of Mind*, London 1987.

Roy, O. de, *L'intelligence de la foi et la Trinité selon saint Augustin. Genèse de sa théologie trinitaire jusqu'en 391*, Paris 1966.

Schulte-Klöcker, U., *Das Verhältnis von Ewigkeit und Zeit als Widerspiegelung der Beziehung zwischen Schöpfer und Schöpfung. Eine textbegleitende Interpretation der Bücher XI-XIII der Confessiones des Augustinus*, Bonn 2000.

1. Boethius

Boethius, *De consolazione philosophiae, Opuscula theologica*, vyd. C. Moreschini. München – Leipzig, 2000 (Bibliotheca Teubneriana).

Boethius, *Die Theologischen Traktate*, překlad, komentář a úvodní studie M. Elsässer, Hamburg 1988.

Boethius, *The Theological Tractates and the Consolation of Philosophy*, vyd. a přel. H. F. Stewart, E.K. Rand, S. J. Tester, London 1973.

Boèce, *Courts traités de théologie, Opuscula sacra*, kom. a překl. H. Merle, Paris 1991.

Boëthius, *Filosofie utěšitelka*, přel. J. Hruša, Praha 1942, Olomouc 1995.

Boëthius – poslední Říman, přel. V. Bahník, Praha 1981. (Obsahuje spisy: *Filosofie utěšitelkou*; *Úvod do hudby* I,1; [pseudo-Boëthius,] *Školská výchova*; *Ennodiův dopis Boëthiovi* VIII,1; *Cassiodorův dopis Boëthiovi psaný jménem krále Theodoricha*.)

- Andrews, R., *Boethius on Relation in De Trinitate*, in: Asztalos, M. (vyd.), *The Editing of Theological and Philosophical Texts from the Middle Ages. Acts of the Conference Arranged by the Department of Classical Languages, University of Stockholm*, Stockholm 1986, str. 281-292.
- Beinhauer, R., *Untersuchungen zu philosophisch-theologischen Termini in De trinitate des Boethius*, dizertační práce, Wien 1990.
- Courtine, J.-F., *Note complémentaire pour l'histoire du vocabulaire de l'être*, in: P. Aubenque (vyd.), *Concepts et catégories dans la pensée antique*, Paris 1980, str. 33-87.
- Crämer-Rugenberg, I., *Die Substanzmetaphysik des Boethius in den Opuscula sacra*, dizertační práce, Köln 1969.
- Ebbesen, S., *Boethius as an Aristotelian Scholar*, in: J. Wiesner (vyd.), *Aristoteles, Werk und Wirkung*, II, Berlin – New York – 1987, str. 286-311.
- Hadot, P., *La distinction de l'être et de l'étant dans le De hebdomadibus de Boèce*, in: *Miscellanea Mediaevalia*, Berlin 1963, str. 147-153.
- Hadot, P., *Forma essendi. Interprétation philologique et interprétation philosophique d'une formule de Boèce*, in: *Les Études Classiques*, 38, 1970, str. 143-156.
- Chadwick, H., *Boethius: the Consolations of Music, Logic, Theology and Philosophy*, Oxford 1981.
- Micaelli, C., *Studi sui trattati teologici di Boezio*, Napoli 1988, str. 99-124.
- Obertello, L., *Severino Boezio*, I-II, Genova 1974.
- Obertello, L. (vyd.), *Atti: Congresso Internazionale Di Studi Boeziani*, Roma 1981.
- Obertello, L., *L'Universo Boeziano*, in: Obertello, L. (vyd.), *Atti: Congresso Internazionale Di Studi Boeziani*, Roma 1981, str. 157-168.
- Pessin, S., *Hebdomads: Boethius meets the Neopythagoreans*, in: *JHPH*, 37 (1), 1999, str. 29-48.
- Rijk, L. M. De, *Boèce logicien et philosophe: Ses positions sémantiques et sa métaphysique de l'être*, in: Obertello, L. (vyd.), *Atti: Congresso Internazionale Di Studi Boeziani*, Roma 1981, str. 141-156.
- Schrumpf, G., *Die Axiomenschrift des Boethius (De hebdomadibus) als philosophisches Lehrbuch des Mittelalters*, Leiden 1966.
- Wald, B., *Aristoteles, Boethius und der Begriff der Person im Mittelalter*, in: *Archiv für Begriffsgeschichte*, 39, 1996, str. 161-179.

5. Dionysius Areopagita

- Corpus Dionysiacum I-II*, vyd. B. R. Suchla, G. Heil, A. M. Ritter, Berlin – New York 1990-1991.
- Pseudo-Dionysius Areopagita, *Die Namen Gottes*, překlad, úvod, poznámky B. R. Suchla, Stuttgart 1988 (*Bibliothek der griechischen Literatur*, 26).
- Pseudo-Dionysius Areopagite, *The Divine Names and Mystical Theology*, překlad, úvod, poznámky J. D. Jones, Milwaukee, Wisconsin 1980 (*Mediaeval Philosophical Texts in Translation*, 21).
- Andia, Y. de, *Henosis. L'union à Dieu chez Denys l'Aréopagite*, Leiden 1996.
- Corsini, *Il trattato De divinis nominibus dello Pseudo-Dionigi e i commenti neoplatonici al Parmenide*, Torino 1962.
- Ninci, M., *L'universo e il non-essere. Trascendenza di Dio e molteplicità del reale nel monismo Dionisiano*, Roma 1980.
- Roques, R., *L'univers dionysien. Structure hiérarchique du monde selon le Pseudo-Denys*, Paris 1983.

6. Jan Eriugena

- Jan Eriugena, *Periphyseon*, I-V, PL 122; I-IV, vyd. E. Jeaneau, *Corpus Christianorum, Continuatio Mediaevalis*, 161-164, Turnhout 1996, 1997, 1999, 2000; I-III, vyd. I. P. Sheldon-Williams - L. Bieler, *Scriptores Latini Hiberniae*, 7; 9; 11, Dublin 1978, 1983, 1981.
- Beierwaltes, W., *Eriugena. Grundzüge seines Denkens*, Frankfurt a.M. 1994.
- Cappuyns, M., *Jean Scot Érigène. Sa vie, son oeuvre, sa pensée*, Louvain - Paris 1933 (přetisk Bruxelles 1969).
- Gregory, T., *Vom Einen zum Vielen. Zur Metaphysik des Johannes Scotus Eriugena*, in: W. Beierwaltes (vyd.), *Platonismus in der Philosophie des Mittelalters*, Darmstadt 1969, str. 343-365.
- O'Meara, *Eriugena*, Oxford 1988.

Karfiková, L., *Jan Eriugena: svět jako božské zjevení*, in: F. Karfik - V. Němec - F. Vilim (vyd.), *Křesťanství a filosofie. Postavy latinské tradice*, Praha 1994, str. 42-78 (další literatura).
Schrumpf, G., *Das Werk des Johannes Scottus Eriugena im Rahmen des Wissenschaftsverständnisses seiner Zeit. Eine Hinführung zu Periphyseon*, München 1982, str. 72-131.

7. Anselm z Canterbury

Anselm z Canterbury, Fides quaerens intellectum, Kalich, Praha 1990.

Becher, R., *Anselm's Argument. The Logic of Divine Existence*, Hants – Vermont 1985.
Evans, *Anselm and Talking about God*, Oxford 1978.
Gersh, S., *Anselm of Canterbury*, in: P. Dronke (vyd.), *A History of Twelfth-Century Western Philosophy*, Cambridge 1988, str. 255-277.
Hick, J. – McGill, A. C., *The Many-Faced Argument. Recent Studies on the Ontological Argument for the Existence of God*, London – Melbourne 1968.
Kienzler, K., *Glauben und Denken bei Anselm von Canterbury*, Freiburg – Basel – Wien 1981.
Kohlenberger, *Similitudo und Ratio. Überlegungen zur Methode bei Anselm von Canterbury*, Bonn 1972.
Koyré, A., *L'idée de Dieu dans la philosophie de saint Anselme*, Paris 1923.
Vuillemin, J., *Le Dieu d'Anselme et les apparences de la raison*, Paris 1971.

8. Thierry ze Chartres

Thierry ze Chartres, *Tractatus de sex dierum operibus / O stvoření světa*, Oikúmené, Praha 2000.
Häring, N. M. (vyd.), *Commentaries on Boethius by Thierry of Chartres and his School*, Toronto 1971.

N. Häring, *Die Erschaffung der Welt und ihr Schöpfer nach Thierry von Chartres und Clarenbaldus von Arras*, in: W. Beierwaltes (vyd.), *Platonismus in der Philosophie des Mittelalters*, Darmstadt 1969, str. 161-267.
Chenu, M.-D., *La théologie au XIIe siècle*, Paris 1976³.
Dronke, P., *Thierry of Chartres*, in: P. Dronke (vyd.), *A History of Twelfth-Century Western Philosophy*, Cambridge 1988, str. 358-385.
Gregory, T., *Anima mundi. La filosofia di Guglielmo di Conches e la scuola di Chartres*, Firenze 1955.
Jeaneau, E., „*Lectio philosophorum*“, *Recherches sur l'Ecole de Chartres*, Amsterdam 1973.
Maccagnolo, E., *Rerum universitas. Saggio sulla filosofia di Teodorico di Chartres*, Firenze 1976.
Paré, G. - Brunet, A. - Tremblay, P., *La Renaissance du XIIe siècle. Les écoles et l'enseignement*, Paris - Ottawa 1933.
Parent, *La doctrine de la création dans l'école de Chartres. Étude et textes*, Paris – Ottawa 1938.
Stollenwerk, A., *Der Genesiskommentar Thierrys von Chartres und die Thierry von Chartres zugeschriebenen Kommentare zu Boethius De Trinitate*, Köln 1971.